

Kırıkkale İl Merkezi İlköğretim ve Lise Öğrencilerinde Sigara ve Alkol Alışkanlıkları ve Etkileyen Faktörler

Factors Affecting the Use of Tobacco and Alcohol in Kırıkkale Elementary and High School Students

Selda HIZEL BÜLBÜL¹, Mustafa GÜÇLÜ², Emine DİBEK MISIRLIOĞLU³

¹Kırıkkale Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Kırıkkale, Türkiye

²Kırıkkale Üniversitesi, Beden Eğitimi Fakültesi, Kırıkkale, Türkiye

³Ankara Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları, Hematoloji Onkoloji Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Allerji Kliniği, Ankara, Türkiye

ÖZET

Amaç: Toplumumuzda sigara ve alkol kullanımı artarken kullanma yaşı giderek düşmekte ve özellikle adölesan dönemde ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma ile Kırıkkale il merkezi ilköğretim ikinci kısım (6.,7.,8., sınıf) ve lise öğrencilerinde sigara ve/veya alkol kullanım sıklığı ve etkileyen faktörlerin saptanması amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntemler: Bu kesitsel araştırmaya Kırıkkale ilinde, ilköğretim ve liselerde okuyan 500 öğrenci alındı. Öğrencilerin sosyodemografik özellikleri ve sigara ve alkol alışkanlıklarını sorgulayan anketler birebir görüşme ile dolduruldu.

Bulgular: Araştırmaya alınan öğrencilerin 500 öğrencinin %50'si erkek olup yaş ortalaması 14.42+1.72 yıldı. Öğrencilerin %6.2'sinin sigara ve %6'sının alkol kullandığı saptandı. Hem sigara hem de alkol kullanımı erkek öğrencilerde kızlara göre daha fazlaydı. Sigara kullanan öğrencilerin %61.3'ü 17 yaş ve üzerinde iken alkol kullananların %50'si 14-16 yaş grubundaydı. Sigara ve alkol kullanımı ekonomik durumu iyi olan çocuklarda daha fazla idi (%70.9, %66.7). Anne ve babası 8 yıl altında eğitim alanlarda hem sigara, hem de alkol kullanımı daha fazlaydı. Ancak bu farklar istatistiksel olarak anlamlı değildi ($p>0.05$).

Sonuç: İlköğretim ve lise döneminde öğrencilerde sigara ve alkol kullanımı önemli bir problemdir. Kullanım sıklığının artmasını engelleyebilmek için öğrenci ve ailelerine eğitimler verilerek bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Sözcükler: Adölesan, Alkol kullanma, Çocuk, Sigara içme

ABSTRACT

Objective: The use of tobacco and alcohol has increased, especially during adolescence, and the starting age has decreased in our society. The aim of the study was to evaluate the frequency of smoking and alcohol use and to determine the influencing factors.

Material and Methods: In this cross-sectional study, 500 primary education and high school students were evaluated. Sociodemographic characteristics and the smoking and drinking habits of students were determined through interviews.

Results: The mean age of study group was 14.42 +1.72 years and 50%were male. Tobacco and alcohol use rates were 6.2%and 6%of the students respectively. Both use of alcohol and smoking was more frequent in boys than in girls. 61.3%of the students who used tobacco were over 17 years old and 50%of the students who used alcohol were aged 14-16 years. Smoking and alcohol use was more frequent in children with better economic conditions. The use of both tobacco and alcohol was more frequent among children whose parents had received education for less than 8 years. However, these differences were not statistically significant.

Conclusion: Smoking and alcohol use is a significant problem among elementary and high school students. Students and their families should be provided training in order to prevent the increase in the use.

Key Words: Adolescent, Alcohol use, Child, Smoking

GİRİŞ

Adölesan dönem; sigara, alkol ve diğer bağımlılık yapıcı maddelere başlamanın sık olduğu bir dönemdir. Adölesanların bu maddelere başlamasında aile, arkadaş ve sosyokültürel çevre önemli etkindir. Madde kullanma nedenlerinin bulunması ve bunun önüne geçilmesi bağımlılık riskinin azaltılmasında önemlidir. Burada toplumun eğitimi, aile içi ilişkilerin desteklenerek madde kullanımına neden olan faktörler tespit edilmesi ve engellenmesi oldukça önemlidir (1).

Sigara tüm dünyada en sık kullanılan bağımlılık yapıcı maddedir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Dünya'da en büyük sağlık sorunun sigara olduğunu ve günde 80-100 bin çocuğun sigaraya başladığını bildirmektedir. Dünya genelinde 300 milyon genç sigara bağımlısı olup bunların 5'te biri 13-15 yaş grubu içindedir. Adölesan yaşta sigaraya başlayanların %50'si 15-20 yıl süresince sigara kullanmaya devam etmektedir (2). Alkol kullanım sıklığı da giderek artmakta ve başlama yaşı küçülmektedir. Dünya Sağlık Örgütüne göre dünyada 2 milyar insan alkollü içecekler kullanmaktadır (3). Madde kullanım yaşı küçüldükçe bağımlılık riski artmaktadır. Alkole başlama yaşı küçüldükçe ileride alkol kullanma sıklığı artmaktadır. Erişkin yaşta alkol kullananların yarısının alkole 15 yaşından önce başlamış olduğu gösterilmiştir (3).

Türkiye'de alkol ve sigara kullanımı konusundaki epidemiyolojik çalışmalar yetersizdir. Biz bu çalışmada Kırıkkale il merkezi ilköğretim ve lise öğrencilerinin alkol ve sigara kullanım sıklığını ve etkileyen faktörleri saptamayı amaçladık.

GEREÇ ve YÖNTEMLER

Kırıkkale il merkezinde 55'i ilköğretim ve 27'si lise olmak üzere toplam 82 okul bulunmakta ve bu okullarda toplam 46412 öğrenci eğitim görmektedir. Kesitsel olarak yapılan çalışmada üç ilköğretim ve üç lise olmak üzere toplam 6 okul dahil edildi. Okullar rastgele örnekleme yöntemi ile belirlendi. Çalışma için Kırıkkale İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nden izin alındı.

Araştırma grubunu 6,7,8,9 ve 10. sınıflardan 50'şer kız ve erkek öğrenci olmak üzere toplam 500 öğrenci oluşturmaktaydı.

Veri toplama işlemi, yüz yüze görüşme tekniği ile araştırma hakkında daha önce bilgilendirilmiş ve çalışmayı kabul etmiş öğrencilerle yapıldı. Öğrenciler anketleri yalnız doldurdu. Öğrencilere kimlik bilgilerini yazmamaları ve verecekleri cevapların gizli tutulacağı söylendi. Cevaplanan veri toplama araçları araştırmacılar tarafından toplandı. Elde edilen veriler iki kısımdan oluşmaktadır.

Birinci kısımda, kişisel bilgiler ve demografik özellikleri değerlendirilen sorular, ikinci kısımda ise alkol ve sigara içimi sorgulandı.

Sigara içimi için; Sigara içiyor musunuz ve ne sıklıkta?

Alkol kullanımı için; Hiç alkol aldın mı ve ne sıklıkta alıyorsun?

Veriler SPSS 11.5 paket programı kullanılarak analiz edildi. Sürekli değişkenler ortalama±SD, kesikli değişkenler ise sayı ve yüzde olarak verildi. Karşılaştırmalarda ki kare testi kullanıldı ve $p < 0.05$ anlamlılık sınırı olarak kabul edildi.

BULGULAR

Araştırmaya 250'si kız ve 250'si erkek olmak üzere toplam 500 öğrenci alındı. Bu öğrenciler içinde sigara kullanım oranı %6.2 (n:30) alkol kullanım oranı %6 (n:31)'di. Öğrencilerin ve ailelerinin sosyodemografik özellikleri Tablo I de görülmektedir.

Öğrenciler üç ayrı yaş grubuna ayrıldı. 11-13 yaş grubunda toplam 178 öğrenci olup 92 (%51.7)'si kız, 86 (%48.3)'si erkekti. 14-16 yaş grubunda toplam 247 öğrenci olup 130 (%52.6)'u kız, 117 (%47.4)'si erkekti. 17 yaş ve üzerinde ise 75 öğrenci olup 28 (%37.3)'i kız ve 47 (%62.7)'si erkekti.

Tablo I: Öğrencilerin ve ailelerinin sosyodemografik özellikleri.

	n	%
Cinsiyet		
Erkek	250	50
Kız	250	50
Yaş ortalaması (yıl)	14.42±1.72	
Min-max	11-18	
Yaş grupları		
11-13 yaş	178	35.6
14-16 yaş	247	49.4
17 yaş ve üzeri	75	15
Anne eğitim durumu		
Okuryazar değil	47	9.4
8 yıl altı	406	81.2
8 yıl üstü	47	9.4
Baba eğitim durumu		
Okuryazar değil	14	2.8
8 yıl altı	323	64.6
8 yıl üstü	163	32.6
Anne meslek		
Çalışan	15	3
Ev hanımı	485	97
Baba meslek		
Çalışmıyor	28	5.6
Memur/subay	105	21
Şoför/işçi	170	34
Emekli	42	8.4
Serbest meslek	155	31
Ekonomik durum		
İyi	273	54.6
Orta	158	31.6
Zayıf	69	13.8

Öğrencilerin %6.2'si sigara ve %6'sı alkol kullanmaktaydı. Bu öğrencilerin cinsiyet, yaş grubu, sosyoekonomik düzey ve anne-baba eğitimine göre dağılımı Tablo II ve Tablo III'de görülmektedir. 11-13 yaş grubunda alkol alan 2 öğrenci haftada bir kullanırken, 14-16 yaş grubunda alkol kullanan 15 öğrencinin 8'i haftada bir, 7'si ayda bir kullanıyordu, 17 yaş ve üzerinde alkol alan 13 öğrencinin 8'i haftada bir, 5'i ayda bir kullanmaktaydı.

TARTIŞMA

Ülkemizde Avrupa ve Amerika Birleşik Devletinde olduğu gibi sigara ve alkole kullanım sıklığı artmakta ve başlama yaşı düşmektedir. Ancak ülkemizin alkol ve sigara kullanımı konusundaki epidemiyolojik verileri yetersiz olup genel toplum

örneklemi ile çok merkezli, geniş çaplı çalışmalara ihtiyaç vardır. Yerel sonuçlar ile diğer Avrupa ülkeleri veya ABD ile karşılaştırdığımızda, ülkemizde sigara ve alkol kullanım yaygınlığının daha düşük olduğu görülmektedir. Çalışmamızda Kırıkkale ilinde sigara kullanım oranı %6.2 ve alkol kullanım oranı %6'dı.

Sigara ile ilgili ülkemizde yapılan çalışmalarda sigaraya 20 yaşından önce başlanıldığı ve erkek cinsiyette kullanımın daha fazla olduğu görülmektedir. İlköğretim ve lise yıllarında halen sigara kullanımı %9, lise yıllarında %29-50, üniversite öğrencileri arasında %21-48 arasındadır (4). Küresel gençlik tütün araştırmasında (2003) ilköğretim 7-8 ve lise-1 sınıflarında 15957 gencin %29.3' nün sigara kullanmayı denediği (kızlar %21.5 ve erkekler %34.9) ve halen kullananların %9.1 (kızlar %5 ve erkekler %11.9) olduğu bildirilmiştir (5).

Tablo II: Sigara kullanan öğrencilerin özelliklerinin değerlendirilmesi.

	Sigara kullanan n:31		Sigara kullanmayan n:469		p
	n	%*	n	%*	
Cinsiyet					
Erkek	25	80.6	225	48	0.001
Kız	6	19.4	244	52	
Yaş grubu					
11-13 yaş	2	6.5	176	37.5	0.000
14-16 yaş	10	32.3	237	50.5	
17 yaş ve üzeri	19	61.3	56	11.9	
Sosyoekonomik düzey					
İyi	22	70.9	251	53.5	0.166
Orta	6	19.4	152	32.4	
Zayıf	3	9.7	66	14.1	
Baba eğitim durumu					
Okuryazar değil	2	6.7	12	2.6	0.086
8 yıl altı	24	76.7	299	63.7	
8 yıl üstü	5	16.1	158	33.7	
Anne eğitim durumu					
Okuryazar değil	1	3.2	46	9.8	0.087
8 yıl altı	24	77.4	382	81.4	
8 yıl üstü	6	19.4	41	8.7	
Baba mesleği					
Çalışmıyor	1	3.2	27	5.8	0.804
Memur/subay	4	13.3	101	21.2	
Şoför/işçi	12	36.7	158	33.9	
Emekli	3	10	39	8.4	
Serbest meslek	11	36.7	144	30.7	
Anne mesleği					
Çalışan	3	9.7	12	2.6	0.059
Ev hanımı	28	90.3	457	97.4	

* Sütun yüzdeleri verilmiştir.

İzmir'de lise öğrencilerinde yapılan bir çalışmada sigara kullanım oranı %31.4 ve Seydişehir meslek yüksek okulunda %37.1 olarak bulunmuştur (6,7). Çalışmamızda, 6,7,8,9 ve 10. sınıflarda sigara kullanım oranımız %6.2 olup erkeklerde daha fazlaydı.

Avrupa'da 35 ülkede yürütülen çalışmanın sonucunda alkolü deneme yaşı erkeklerde 12.3 yıl ve kızlarda 12.9 yıl ve adölesan kızların %78'inin, erkeklerin %80'ninin alkolü denediği bulunmuştur (8). A.B.D.'de ise 10-24 yaş grubunda alkol kullanım oranı %41.8 bulunmuştur (9). Ülkemizde İzmir'de lise öğrencilerinde yapılan bir çalışmada alkol kullanım oranı %31.4, Mersin'de ilköğretim ikinci kısım ve lise öğrencilerinin %24.5 (erkek %27.6, kızlarda %20) ve Manisa'da 11-15 yaş arasında alkol deneme oranı %11 olduğu gösterilmiştir (6,10,11). Çalışmamızda, bu oran %6 ile Avrupa, ABD ve ülkemizde yapılmış olan çalışmalara

göre daha düşük orandaydı. Mersin'de ve Manisa'da yapılan çalışmalarda kullanım sıklığı yaş büyüdükçe artmakta ve erkeklerde daha sıklı (10,11). Çalışmamızda erkeklerde ve 14-16 yaş grubunda kullanım daha fazlaydı.

Ailelerin sosyoekonomik ve eğitim düzeyi düştükçe sigara kullanım sıklığı artmakta ancak alkol kullanımı sosyoekonomik düzeyden etkilenmemektedir (12). Çalışmamızda, alkol ve sigara kullanımı ekonomik düzeyi iyi olan grupta daha fazlaydı. Yine çalışmamızda anne ve babası 8 yıl altı eğitim altı alanlarda sigara kullanımı daha fazla iken alkol kullanımında anne baba eğitimi açısından anlamlı fark bulunmadı. Seydişehir'de yapılan çalışmada anne-baba mesleği sigara içimini etkilemez iken anne ve baba eğitimi etkilemekteydi (7). Mersin'de yapılan çalışmada, anne ve baba eğitimi 8 yıl üstünde olanlarda daha fazla olduğu görülmüştür (10). Manisa'da yapılan çalışmada alkol deneme

Tablo III: Alkol kullanan öğrencilerin özelliklerinin değerlendirilmesi.

	Alkol kullanan n:30		Alkol kullanmayan n:470		p
	n	%*	n	%*	
Cinsiyet					
Erkek	20	66.7	230	48.9	0.089
Kız	10	33.3	240	51.1	
Yaş grubu					0.000
11-13 yaş	2	6.7	176	37.4	
14-16 yaş	15	50	232	49.4	
17 yaş ve üzeri	13	43.3	62	13.2	
Sosyoekonomik düzey					0.182
İyi	20	66.7	253	53.8	
Orta	9	30	149	31.7	
Zayıf	1	3.3	68	14.5	
Baba eğitim durumu					0.411
Okuryazar değil	2	6.7	12	2.6	
8 yıl altı	18	60	305	64.8	
8 yıl üstü	10	33.3	153	32.6	
Anne eğitim durumu					0,868
Okuryazar değil	2	6.7	45	9.6	
8 yıl altı	25	83.3	381	81.8	
8 yıl üstü	3	10.0	44	9.4	
Baba mesleği					0.434
Çalışmıyor	0	0	28	6	
Memur/subay	8	26.7	95	20.4	
Şoför/işçi	8	26.7	161	34.5	
Emekli	2	6.7	40	8.6	
Serbest meslek	12	40	142	30.5	
Anne mesleği					0.610
Çalışan	1	3.3	14	3	
Ev hanımı	29	96.7	456	97	

* Sütun yüzdeleri verilmiştir.

sıklığı sosyoekonomik düzeyi yüksek olanlarda daha fazlaydı (11).

Çalışmamızın sonuçlarını ülkemizin değişik bölgelerinden bildirilen sonuçlarla karşılaştırdığımızda da Kırıkkale ilinde sigara ve alkol kullanım oranı daha düşük bulunmuştur. Kullanım sıklığının artmasını engelleyebilmek için öğrenci ve ailelerine eğitimler verilerek bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

1. Simkin DR. Adolescent substance use disorders and comorbidity. *Pediatr Clin North Am* 2002;49:463-77.
2. Smoking statistics, http://www.wpro.who.int/media_centre/fact_sheets/fs_20020528.htm, 28 May 2002.
3. WHO Expert Committee on Problems Related to Alcohol Consumption Geneva, 10–13 October 2006. World Health Organization Technical Report series 944.
4. Hilal Özcebe. Sigara ve gençler. (Sağlık Bakanlığı Yayın No:731). Ankara:Klasmat Matbaacılık, 2008.
5. T.C. Dışişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, UNODC. Türkiye’de sağlık hizmetleri, eğitim ve toplumsal girişimle madde kullanımının önlenmesi madde kullanımı üzerine ulusal değerlendirme çalışması 2003 (Altı büyük şehirden elde edilen sonuçlar), Ankara: 2003.
6. Taşçı E, Atan ŞÜ, Durmaz N, Erkuş H, Sevil Ü. Kız meslek lise öğrencilerinin madde kullanma durumları. *Bağımlılık Dergisi* 2005;6:122-8.
7. Kutlu R, Çivi S. Seydişehir Meslek Yüksek Okulu öğrencilerinde sigara kullanma durumu ve etkileyen faktörler. *Bağımlılık Dergisi* 2006;7:71-9.
8. Hibell B, Andersson B, Bjarnason T, Ahlström S, Balakireva O, Kokkevi A, et al. The ESPAD Report 2003: Alcohol and Other Drug Use Among Student in 35 European Countries. Stockholm: Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs, 2004.
9. Eaton DK, Kann L, Kinchen S, Shanklin S, Ross J, Hawkins J, et al. Youth risk behavior surveillance-United States, 2009. *MMWR Surveil Summ* 2010;59:1-142.
10. Şaşmaz T, Buğdaycı R, Toros F, Kurt AÖ, Tezcan H, Öner S, ve ark. Ergenlerde alkol içme prevalansı ve olası risk faktörleri: Okul tabanlı, kesitsel bir çalışma. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni* 2006;5:94-104.
11. Özyurt B, Dinç G. Manisa’da okul çağı çocuklarda alkol kullanım sıklığı ve alkol kullanımı ile ilişkili faktörler. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni* 2006;5:61-71.
12. Hanson MD, Chen E. Socioeconomic status and health behaviors in adolescence: A review of the literature. *J Behav Med* 2007;30: 263-85.